

УДК 378.147:81'243
DOI: 10.24144/2524-0609.2020.47.57-60

Кокнова Тетяна Анатоліївна
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри романо-германської філології
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
м. Старобільськ, Україна
koknovatanya@gmail.com,
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0232-0756>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕТАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОМЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. Актуальність даного дослідження зумовлена сьогоденними вимогами й запитамі суспільства, що потребує обізнаних, творчих, ініціативних фахівців з різних галузей та необхідністю переосмислення якості підготовки майбутніх викладачів іноземних мов у закладах вищої освіти із спрямуванням на компетентнісний підхід. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування шляхів ефективного формування лінгвометодичної компетентності у процесі фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов на змістовному рівні в контексті деталізації змісту лінгвометодичної компетентності та експериментальна перевірка ефективності внесених змін в зміст дисциплін для розвитку лінгвометодичної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов. Методи дослідження включають теоретичні (аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, індукцію та дедукцію, абстрагування й конкретизацію) та практичні методи педагогічного дослідження (усні інтерв'ю, бесіди, анкетування та тестування). В результаті проведеної роботи визначені структурні компоненти лінгвометодичної компетентності; основні функції професійної діяльності майбутніх викладачів іноземних мов; виокремлено ефективні педагогічні підходи для оптимізації змісту формування лінгвометодичної компетентності. Представлено експериментальне дослідження і результати діагностичного тестування до і після впровадження інновацій у зміст дисциплін. Кількісний аналіз діагностичного тестування доводить ефективність внесених змін в зміст дисциплін для розвитку лінгвометодичної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов у процесі їхньої професійної підготовки.

Ключові слова: лінгвометодична компетентність; зміст; майбутні викладачі іноземних мов; фахова підготовка; компетентнісний підхід; предметно-мовне інтегроване навчання.

Вступ. Головною стратегією в освітньому процесі України на сьогодні вважається орієнтація на глобалізацію та інтеграцію. Подібна тенденція породжує необхідність переосмислення якості підготовки майбутніх викладачів іноземних мов у закладах вищої освіти із спрямуванням на компетентнісний підхід. У рамках цього підходу однією з технологій, здатних навчити майбутніх учителів іноземних мов застосовувати іноземну мову в усіх ситуаціях, пов'язаних з їх професійною діяльністю, є предметно-мовне інтегроване навчання.

Актуальність дослідження зумовлена сьогоденними вимогами й запитамі суспільства, що потребує обізнаних, творчих, ініціативних фахівців з різних галузей, тому освіта прагне знайти такий підхід, у якому цілісність внутрішнього світу людини забезпечено її взаємозв'язком із суспільством. Орієнтація освіти на студентоцентризм є шляхом, який вимагає звернення до такого інструментарію, що дасть можливість ефективно оцінювати якість освітніх послуг. Компетентнісний підхід у наш час є одним із напрямів модернізації професійної освіти і в Україні, і за кордоном. Він дає можливість використовувати потенціал кожної такої особистості для спрямування країни до більш стрімкого соціально-економічного прогресу. У таких умовах актуальною є не знання модель освіти, а саме компетентнісна, яка уможливує вміння та навички «вирішувати проблеми» [1, с. 11], на які фахівці натрапляють у повсякденній професійній діяльності. Лінгвометодична компетентність викладача іноземної мови в цьому контексті є логічним продовженням у напрямі уточнення та розвитку понятійного тезаурусу з проблеми компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх викладачів іноземних мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях Н. Бібік, І. Зимньої, О. Локшиної,

О. Пометун, І. Драч, В. Лугового, О. Слюсаренко, Ж. Таланової, А. Хуторського, О. Савченко закладені теоретичні основи компетентнісної підготовки майбутніх спеціалістів, визначено її суть, зміст та структура, виявлено умови та шляхи ефективної підготовки майбутніх спеціалістів. Терміни «лінгвометодика або лінгвометодична робота» використовувалися у вітчизняному науковому тезаурусі такими дослідниками, як І. Хіжняк, А. Нікітіна, Н. Остапенко, О. Фенчик, О. Ішутіна, Н. Остапенко, О. Копусь, а також зарубіжними науковцями: Н. Колесніковою, Т. Смельяною, Т. Рамзаєвою, Н. Фоміною.

Проблему реалізації змісту лінгвометодичної підготовки висвітлено у публікаціях наступних зарубіжних науковців: Франк Дж. Кенінгс, Д. Ньюбай, К. Катор, К. Шнедер, С. Борг, М. Бернс, М. Валлас, Р. Дрей та ін. Важливо також враховувати досвід міжнародних організацій, орієнтованих на удосконалення процесу підготовки майбутніх викладачів іноземних мов, наприклад, Британської ради (British Council) та Тематичної робочої групи Європейської комісії (Thematic Working Group «Teacher Professional Development»), яка заохочує розвиток компетенцій у вчителів іноземних мов.

Термін «предметно-мовне інтегроване навчання» був вперше введений Д. Маршем у 1994 р. Науковець вважає, предметно-мовне інтегроване навчання стосується ситуацій, коли предмети або частини предметів викладаються іноземною мовою з подвійними цілями, а саме вивчення змісту та одночасне вивчення іноземної мови [2]. Далтон-Паффер представив дослідження питання предметно-мовного інтегрованого навчання, дослідивши його від практики до принципів [3]. Мейер, Койл, Халбах, Шук і Тінг розглядають закономірності формування знань студентів у процесі предметно-мовного інтегрованого навчання [4]. У своїх наукових розвідках автори

пропонують оригінальні ідеї, які стосуються змісту та структури як самих компетенцій, так і способів їх формування, але проблема деталізації змісту лінгвометодичної компетентності за рахунок впровадження системного підходу у процесі фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов під час навчання у ЗВО ще не була предметом окремого розгляду.

Мета статті. Мета нашого дослідження – теоретично обґрунтувати шляхи ефективного формування лінгвометодичної компетентності у процесі фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов на змістовному рівні в контексті деталізації змісту лінгвометодичної компетентності та перевірити експериментально ефективність внесених змін в зміст дисциплін для розвитку лінгвометодичної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов.

Методи дослідження використані для досягнення поставленої мети відносяться до теоретичних методів педагогічного дослідження і охоплюють аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, індукцію та дедукцію, абстрагування й конкретизацію, що допомагають теоретично опрацювати наукові факти з проблеми дослідження. До практичних методів дослідження відносяться методи діагностики: інтерв'ю (усне опитування, бесіди) та анкетування й тестування (письмове опитування – анкетування, тестування, тести-завдання).

Виклад основного матеріалу. Лінгвометодична компетентність майбутнього викладача іноземної мови являє собою інтегровану єдність сформованих у випускника ЗВО (відповідно до означеної кваліфікації – викладач іноземної мови):

- предметно-фахових знань (про мову та про методику викладання);
- умінь, навичок та досвіду організації лінгвометодичної та наукової роботи (готовність, у процесі організації майбутнього освітнього процесу, використовувати різноманітні форми, методи та технології, задля забезпечення (оволодіння, прищеплення, ознайомлення, формування необхідних компетентностей у тих, кого майбутні викладачі іноземної мови навчатимуть) метапредметної функції іноземної мови та її статусу як соціально-культурного феномену);
- спрямованості на рефлексію, саморозвиток та самовдосконалення.

Вважаємо, що лінгвометодична компетентність має наступні структурні компоненти: лінгвопредметний, дидактико-методичний та науково-дослідницький.

Першим структурним компонентом виділяємо – лінгвопредметний (предметна компетенція, соціокультурна компетенція та комунікативна компетенція). До другого структурного компонента (дидактико-методичного) відносимо: аутопсихологічну компетенцію, психолого-педагогічну та організаційну компетенції. Третій компонент включає дослідницьку компетенцію, яка є необхідною для здійснення науково-дослідницької діяльності викладача іноземної мови

Формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов можливо тільки за рахунок деталізації змісту лінгвометодичної компетентності у процесі їх фахової підготовки та за рахунок впровадження системного підходу. Такий процес має бути цілісним та включати сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених компонентів, які орієнтовані на досягнення головного результату формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов у процесі їх фахової підготовки, тобто має відобразитися у цілі, змісті та технологіях підготовки майбутніх викладачів інозем-

них мов.

Саме тому, на нашу думку, зміст педагогічної системи формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки створює підґрунтя для вдалої розробки і інших компонентів педагогічної системи і має бути реалізований виключно за умови розкриття змісту та структури лінгвометодичної компетентності та встановлення її зв'язків з професійною компетентністю викладача іноземних мов.

Вважаємо за доцільне в контексті даного дослідження виокремити основні функції викладача іноземної мови, а саме:

- гностично-проектувальну функцію (вміння накопичувати необхідні лінгвометодичні знання, формувати в тих, кого майбутні викладачі планують навчати, мовленнєву, мовну, комунікативну та соціокультурну компетенції);
- комунікативно-організаторську функцію (уміння кооперувати та організовувати спільну діяльність з учасниками освітнього процесу);
- діагностико-корекційну функцію (уміння викладача іноземної мови здійснювати контроль та корекцію знань, умінь, навичок);
- мотиваційно-розвивальну функцію (уміння аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення глобальної педагогічної науки задля самовиховання, самовдосконалення та саморозвитку);
- рефлексивну функцію (здатність викладача іноземної мови переосмислювати процес або результат особистої професійної діяльності, критично самоаналізувати засоби, форми, методи та технології щодо їхньої ефективності під час власної педагогічної діяльності).

Визначені основні функції професійної діяльності майбутніх викладачів іноземних мов потребують виокремлення ефективних педагогічних підходів для оптимізації змісту формування лінгвометодичної компетентності в рамках окресленої педагогічної системи. До таких можна віднести:

- синергетичний (дає можливість урахувати, підсилити, розширити та компенсувати те, що вже існує в системі фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов);
- компетентнісний (де формуються різні компетентності, що є інтегральною характеристикою сучасного фахівця);
- системний (застосовується для встановлення зв'язків між окремими компонентами в процесі навчання, бачити його цілісність, порівнювати факти, які не мають між собою зв'язків, шукати аналогії в явищах різної природи, знаходити спільне і розбіжність в теоріях, ідеях, поглядах);
- особистісно-діяльнісний (реалізується шляхом послідовної індивідуалізації особистісної специфіки студента, його персоналізації, особистісних якостей, властивостей, індивідуальних особливостей, передбачає знання індивідуальних особливостей, індивідуальних стилів діяльності, вміння діагностувати і прогнозувати її вплив на успішність навчання);
- комунікативний (спонукає використовувати іноземну мову в не тільки межах виключно іншомовної комунікації, а й застосовувати її для вирішення професійних завдань);
- студентоцентрований («переводить» увагу на студента від пасивного реципієнта до головного учасника освітнього процесу, надаючи йому головну та активну роль).

На сучасному етапі у різних ЗВО України пропонується дещо різний перелік навчальних дисциплін, які вивчаються у процесі фахової підготовки

майбутніх викладачів іноземних мов. Аналіз робочих програм свідчить про те, що найчастіше дисципліни хоча й мають деяку розбіжність у назві, проте співпадають за внутрішнім змістовним наповненням.

Отже, виникла необхідність перевірки ефективності модернізації програм навчальних дисциплін на змістовному рівні. Так, на початку експериментальної перевірки після планування змісту фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов у фокусі формування лінгвометодичної компетентності ми мали б досягти наступного результату фахової підготовки – сформувати лінгвометодичну компетентність, яка діагностується в діяльній формі та дає можливість продемонструвати свою компетентність у процесі квазіпрофесійних дій.

Така гіпотеза потребувала проведення експериментального дослідження, що супроводжувалося визначенням критеріїв для оцінки рівня сформованості лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов. Так, критеріями такої оцінки стали вже визначені структурні компоненти лінгвометодичної компетентності (лінгвопредметний, дидактико-методичний, науково-дослідницький). Кожний із цих критеріїв перевірявся на рівень сформованості наступними методами діагностики: інтерв'ю (усне опитування, бесіди) та анкетування й тестування (письмове опитування – анкетування,

тестування, тести-завдання, документація із педагогічної практики «лінгвометодичне портфоліо»).

Експериментальне дослідження проводилося на базі ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ), Донбаський державний педагогічний університет (м. Слов'янськ), Ужгородський національний університет (м. Ужгород).

До експерименту були залучені студенти, що навчалися за спеціальностями: «Середня освіта» (англійська, французька, німецька, російська, польська) за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістр. Для діагностики було обрано дві вибірки:

– перша (контрольна) група, яка розпочала фахову підготовку у 2017 році та закінчила у 2019-му, у кількості 213 магістрантів. Контрольна група навчалася за традиційною програмою;

– друга (експериментальна) група, яка розпочала фахову підготовку у 2018 році та закінчила 2020-му, у кількості 198 магістрантів.

Зміст програм фахової підготовки цієї групи був змінений згідно задуму нашого дослідження. Так, діагностичні зрізи були проведені двічі: у 2018 році (КГ) та у 2019 році (ЕГ).

Результати діагностичних зрізів до впровадження і після впровадження змістовних інновацій представлені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Критерій	Групи	Рівень сформованості лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов					
		Низький		Достатній		Високий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
Лінгвопредметний	КГ (213)	75	35,2	110	51,6	28	13,2
	ЕГ (198)	43	21,7	117	59,1	38	19,2
Дидактико-методичний	КГ (213)	69	32,3	121	56,8	23	10,9
	ЕГ (198)	42	21,2	123	62,1	33	16,7
Науково-дослідницький	КГ (213)	82	38,4	115	54,1	16	7,5
	ЕГ (198)	50	25,2	122	61,7	26	13,1

Оскільки кількість магістрантів дещо різниться у КГ та ЕГ, ми, в основному, орієнтувалися на процентні показники.

Так, за лінгвопредметним показником високого рівня в КГ досягли 28 магістрантів (13,2%), а в ЕГ такого результату було досягнуто 38 магістрантами (19,2%). Достатнього рівня за цим показником в КГ досягли 110 магістрантів (51,6%), а в ЕГ цей показник дорівнює 117 магістрантам (59,1%). Значна різниця у показниках помітна і на низькому рівні сформованості цього компоненту. Так, у КГ цей рівень мають 75 магістрантів (35,2%), а в ЕГ на цьому рівні залишилось значно менше магістрантів – 43 особи (21,7%).

Цікава ситуація склалася з дидактико-методичним компонентом. На низькому рівні в КГ залишилися 69 осіб (32,3%), а в ЕГ показник значно нижчий: 42 особи (21,2%). Помітна різниця за цим показником і на високому рівні сформованості цього критерію. Так, на високому рівні в КГ маємо 23 магістранти (10,9%), а в ЕГ – 33 магістранти (16,7%). Значні результати маємо і за науково-дослідницьким критерієм. Низький рівень мають 82 магістранти (38,4%) в КГ та 50 осіб (25,2%) мають цей рівень в ЕГ. Високого рівня дослідницького компоненту в КГ досягли лише 16 магістрантів (7,5%), а в ЕГ цього показника досягли 26 магістрантів (13,1%).

На момент закінчення експерименту магістран-

ти експериментальної групи досягли таких результатів: оволоділи основними прийомами, засобами та методами формування лінгвометодичної компетентності у подальшій професійній діяльності та розвинули лінгвометодичну компетентність на достатньому та високому рівні, що є передумовою успішної майбутньої професійної діяльності. Значна частина магістрантів сформувала власний стиль професійної поведінки для успішного здійснення професійної діяльності; магістранти навчилися застосувати свої знання, уміння та навички в різноманітних професійних ситуаціях, приймати швидкі професійні рішення, розуміти особливості майбутньої професійної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Кількісний аналіз діагностики наочно свідчить про ефективність упровадження змістовних змін для формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки. Такі дані свідчать про більш високий рівень готовності майбутніх викладачів іноземних мов до майбутньої професійної діяльності, готовність пристосовуватись до труднощів під час виконання професійних обов'язків. Дані експерименту свідчать, що магістранти експериментальної групи мають більш високий рівень сформованості лінгвометодичної компетентності за всіма критеріями. Отже, аналіз одержаних даних дозволяє зробити

висновок про те, що магістранти експериментальної групи показали кращий результат, ніж контрольної, хоча спочатку групи знаходилися приблизно на одному рівні. Перспективи подальшого дослідження

лежать у площині перевірки ефективності використання технологій, форм і методів формування лінгво-методичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов у процесі їхньої фахової підготовки.

Список використаної літератури

1. Болотов В.А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе. *Педагогика*. 2003. №10. С.8–14.
2. Marsh D. Content and Language Integrated Learning. *The European Dimension – Actions, Trends and Foresight Potential*. 2002. URL: <http://userpage.fuberlin.de/elc/bulletin/9/en/marsh.html> (дата звернення: 16.09.2020).
3. Dalton-Puffer C. Content-and-Language Integrated Learning: From Practice to Principles? *Annual Review of Applied Linguistics*. 2011. No 31. PP. 182-204. doi:10.1017/S0267190511000092.
4. Meyer O., Coyle D., Halbach A., Schuck K., Ting T. A Pluriliteracies Approach to Content and Language Integrated Learning – Mapping Learner Progressions in Knowledge Construction and Meaning-Making. *Language, Culture and Curriculum*. 2015. No 28 (1). PP. 41–57. doi:10.1080/07908318.2014.1000924.

References

1. Bolotov, V. A. (2003). Kompetentnostnaya model': ot idei k obrazovatel'noy programme. [Competence model: from idea to educational program]. *Pedagogika – Pedagogy*, 10, 8–14. [in Russian].
2. Marsh, D. (2002). Content and Language Integrated Learning. *The European Dimension – Actions, Trends and Foresight Potential*. <http://userpage.fuberlin.de/elc/bulletin/9/en/marsh.html>
3. Dalton-Puffer, C. (2011). Content-and-Language Integrated Learning: From Practice to Principles. *Annual Review of Applied Linguistics*, 31, 182–204. doi:10.1017/S0267190511000092.
4. Meyer, O., Coyle, D., Halbach, A., Schuck, K., & Ting, T. (2015). A Pluriliteracies Approach to Content and Language Integrated Learning – Mapping Learner Progressions in Knowledge Construction and Meaning-Making. *Language, Culture and Curriculum*, 28 (1), 41–57. doi:10.1080/07908318.2014.1000924.

Стаття надійшла до редакції 13.10.2020 р.
Стаття прийнята до друку 17.10.2020 р.

Koknova Tetiana

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associate Professor
Department of Romance and German Philology
Luhansk Taras Shevchenko National University
Starobilsk, Ukraine.

THE EFFECTIVENESS OF THE PROFESSIONAL TRAINING CONTENT WITHIN LINGUISTIC-AND-METHODOLOGICAL COMPETENCE OF PROSPECTIVE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

Abstract. The problem of the content of linguistic-and-methodological training is vital in the context of the current requirements and demands of society, which needs knowledgeable, creative, and proactive professionals in various fields. It is also vital in the context of the quality of training of prospective foreign language teachers in higher educational institutions with a focus on a competence-based approach. In the field of education a competence-based approach today is considered as one of the directions of renovation of professional education both in Ukraine and abroad. Within the frames of this approach one of the technologies able to train prospective foreign language teachers to apply foreign language in multiple situations connected with their professional activity is content and language integrated learning, or CLIL. The aim of the study is to theoretically substantiate the ways of effective development of linguistic-and-methodological competence at the content level and experimentally prove the effectiveness of changes introduced into the content of the disciplines for the development of linguistic-and-methodological competence in prospective foreign language teachers. The methods of research involve theoretical methods of pedagogical research (analysis and synthesis, comparison, generalization, induction and deduction, abstraction and concretization) as well as practical methods, such as diagnostics: interviews (oral interviews, conversations), questionnaires and testing. The results of the given research include the definitions of structural components of linguistic-and-methodological competence (linguistic-subject, didactic-methodological and scientific-research); the basic functions of professional activity of prospective foreign language teachers. The author also introduces an experimental study conducted on the basis of three universities of Ukraine and the results of diagnostic testing before and after implementation of innovations into the content of prospective foreign language teachers training. Quantitative analysis of diagnostic testing proves the effectiveness of introduced changes into the content of linguistic-and-methodological competence development in prospective foreign language teachers in the course of their professional training.

Key words: linguistic-and-methodological competence; content; prospective foreign language teachers; competence-based approach; content and language integrated learning; professional training.